

การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดลำพญา
อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม

Development of Community Strength and Sustainability : A Case Study of
Wat Lumphaya Floating Market

Received: August 2, 2019

Revised: September 30, 2019

Accepted: October 7, 2019

ศิริพร แยมนิล*

Siriporn Yamnill

สุदारัตน์ โยธาบริบาล**

Sudararat Yodhaboribal

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนและปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ก่อตั้งและคณะกรรมการตลาดน้ำจำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ในประเด็นตามวัตถุประสงค์การวิจัย การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยใช้วิธีโดยการนำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความเหมาะสมในประเด็นของคำถาม ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนลำพญา สามารถสะท้อนจากการดำเนินงานของตลาดน้ำลำพญา ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและยั่งยืน ได้แก่ 1) การมีผู้นำชุมชนที่เสียสละและเอาธุระกับกิจการของชุมชน 2) การได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีการประชุมเพื่อวางแผน ติดตามและเรียนรู้จากการปฏิบัติ 3) ผู้ปฏิบัติงานมีศักยภาพสูงและมีความเสียสละทำงานเพื่อชุมชน และ 4) ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายรัฐบาลและหน่วยงานของภาครัฐ

คำสำคัญ : ชุมชนเข้มแข็ง/ การพัฒนาอย่างยั่งยืน/ ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

* รองศาสตราจารย์ ดร. ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

** นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะและการจัดการภาครัฐ ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

The purpose of this research was to study community strength and sustainability and the factors affecting them in Lumphaya Community, Bang Lane District, Nakorn Pathom Province. This research used qualitative research methodology to collect data by in-depth interview with 7 founders and committees of floating market. The tool used in the study was in-depth interview on the issues along with the objectives. Quality of research tool was determined by the experts in term of appropriateness of the questioning items. The results indicated that the strength and sustainability of the Lumphaya Community could be reflected by the implementation of the Floating Market. The factors affecting community strength and sustainability included; 1) Having community leaders who are willing to sacrifice and are mindful of community affairs, 2) Gaining cooperation from all stakeholders in the planning, monitoring and learning from the implementation, 3) Having implementers with a good potential and who are willing to sacrifice to carry out community work, and 4) Being supported by a government policy and public agencies.

Keywords : Community Strength/ Sustainable Development/ Community Strength and Sustainability

บทนำ

ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนโมเดลเศรษฐกิจมาหลายครั้ง ตั้งแต่โมเดล “ประเทศไทย 1.0” ที่เน้นเกษตรกรรมเป็นหลัก ก้าวสู่ “ประเทศไทย 2.0” ที่เน้นอุตสาหกรรมเบา และ “ประเทศไทย 3.0” ที่เน้นภาคอุตสาหกรรมหนัก อย่างไรก็ตาม “ประเทศไทย 3.0” นั้น แม้จะทำให้ประเทศไทยมีเศรษฐกิจที่เติบโตขึ้น แต่ก็ยังต้องเผชิญกับ “กับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง” สาเหตุหนึ่งเกิดจาก “กับดักความเหลื่อมล้ำ” (Inequity Trap) กล่าวคือช่องว่างของรายได้ และโอกาสของคนจนและคนรวยมีความแตกต่างกันขึ้น จนถึงปัจจุบันรัฐบาลได้ประกาศใช้โมเดล “ประเทศไทย 4.0” คือเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (Innovative Drive Economy) (ภักดี รัตนามุขย์ Rathanamook, 2018: 9-10) และเป็นที่ทราบกันดีว่ายุทธศาสตร์ที่สำคัญของรัฐบาลคือเน้นการพัฒนาประเทศไปสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” ด้วยการสร้าง “ความเข้มแข็งภายใน” และขับเคลื่อนตามแนวคิด “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ดังนั้นเพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างยั่งยืน ทุกภาคส่วนของสังคมควรผนึกกำลังร่วมกันในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของสังคมไทย ดังที่ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี กล่าวว่า “ชุมชนเข้มแข็งเป็นหัวใจของการพัฒนาในทุกเรื่อง” และ “การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากรากฐาน” ซึ่งคำว่ารากฐานในที่นี้หมายถึงต้องพัฒนาที่คนหรือประชาชนในชุมชนนั่นเอง (Wasee, 2018: 1)

ประเด็นเรื่อง “ชุมชนเข้มแข็ง” นั้นก็ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) โดยปรากฏในยุทธศาสตร์ที่ 2 การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม (ภักดี รัตนามุขย์ Rathanamook, 2018: 248) โดยนายแพทย์ อำพล จินดาวัฒน์ (Jindawatana, 2018: 1) คณะกรรมการปฏิรูปประเทศด้านสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กล่าวถึงเป้าหมายของการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งว่า

“เป้าหมายของการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง คือการเสริมหนุนให้ชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ เอกชนและทุกภาคส่วนในชุมชน จัดการกันเองอย่างมีคุณภาพ ทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดี มั่นคงยั่งยืน คุณภาพชีวิตดี และมีภูมิคุ้มกันจาก ปัจจัยกระทบต่างๆโดยต้องเสริมสิทธิหน้าที่และบทบาทของชุมชนต่อกิจการ สาธารณะ ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ กลไกรัฐต้องช่วยขจัดปัญหา อุปสรรคและปกป้องคุ้มครองให้ชุมชนเข้มแข็งและเสริมสร้างพลังอำนาจและ พลังความสามารถให้ชุมชนทั้งชุมชนชนบทและชุมชนเมือง”

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีแนวทางสำคัญในการพัฒนา ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนคือ การสร้างศักยภาพให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง โดยการสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการให้ชุมชน เน้นการยอมรับการสร้างเจตนคติที่ถูกต้องบนพื้นฐาน การเรียนรู้ร่วมกันในสังคม และเสริมสร้างการพัฒนาเครือข่ายที่มีศักยภาพในการพัฒนาภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ ประชาชน (ภักดี รัตนามุขย์ Rathanamook, 2018: 248)

สำหรับแนวคิดความยั่งยืนนั้นได้มีนักวิชาการให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้มากมาย แต่ความหมายที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ คำนิยามของ World Commission on Environment and Development (1987) ได้ให้นิยามความหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน ไว้ว่า “การพัฒนาที่สนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนรุ่นต่อไปในอนาคต ต้องประนีประนอม ยอมลดทอนความสามารถ ในการที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง” และเป็นการพัฒนาที่ดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนา อย่างองค์รวม ให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม และเพื่อให้ถึงจุดหมาย ปลายทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาในแต่ละด้านจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้ 1) มิติทางเศรษฐกิจ หมายถึง การทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการ แข่งขันและสามารถพึ่งตนเองได้บนพื้นฐานทรัพยากรของตนเอง ทำให้คนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประชาชนมี ความมั่นคงปลอดภัย และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด 2) มิติทางสังคม หมายถึงวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคม ที่ทำให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของ ท้องถิ่นได้ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงศาสนธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคมที่ทำให้ สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข ก่อให้เกิดความเอื้ออาทร ความรัก ความสามัคคี สมานฉันท์ต่อกัน ชุมชนสังคมมี

ความเข้มแข็ง และ 3) มิติทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งเป็นสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ จะต้องมีการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พัฒนาเทคโนโลยีและการพลังงานที่สะอาด ปลอดภัย ปลอดภัยมลภาวะเพื่อการมีสภาพแวดล้อมที่ดี (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ Jungvutivat, 2007) ดังนั้นการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน ควรพิจารณาให้มีการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างองค์รวมสอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม โดยไม่ส่งผลเสียกับการพัฒนาในอนาคต

กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (Department of Provincial Administration, Ministry of Interior, 1998 อ้างถึงใน กนกรัตน์ ดวงพิกุลและจารุภรณ์ เมธะพันธ์ Duangpikuk and Mathaphan, 2008: 260) ได้กำหนดองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งว่ามี 9 ประการคือ 1) มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกันอยู่อย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ 2) มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยงเกาะเกี่ยวด้วยผลประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก 3) มีจิตใจของการพึ่งตนเอง รักและอาทรต่อกันและมีความรักท้องถิ่น รักชุมชน 4) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ 5) มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ 6) มีการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย เป็นแนวราบและติดต่อสื่อสารกันหลากหลายรูปแบบ 7) มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง 8) มีการจัดการบริหารกลุ่มที่หลากหลายและมีเครือข่ายที่ดี และ 9) มีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันไป เนื่องจากเงื่อนไขและกระบวนการที่นำไปสู่ความเข้มแข็งในแต่ละด้านของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน การสร้างองค์ความรู้เรื่องชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นสิ่งสำคัญ

ปัจจัยที่จะทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน (จุฬามณี แก้วโพหนอง ทรงพล โชติกเวชกุล ปัญญา คล้ายเดช และคณะ Kaewponthong, Chotikavatchagul, Klaydesh, et al., 2018: Abstract) พบว่าคนในชุมชนจะต้องมีจิตสำนึกรักความเป็นชุมชนอย่างแท้จริง ต้องรักษารากเหง้าที่ดั้งเดิมของชุมชนไว้ และพยายามสืบสานคงความเป็นอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ที่ดั้งเดิมของชุมชนไว้เพื่อลูกหลานในอนาคต โดยหน่วยงานทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามามีบทบาทการช่วยเหลือเกื้อหนุนกัน ดังนี้ 1) ภาครัฐจะต้องมีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการด้านบริการพื้นฐานสู่ท้องถิ่นและชุมชนอย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ มีการประสานความร่วมมือระหว่างภาคีการพัฒนาต่างๆ ในทุกระดับ 2) ภาคเอกชน ต้องสนับสนุนการพัฒนา การสร้างองค์ความรู้ และยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนทรัพยากร วิทยาการ สร้างอาชีพในชุมชน และร่วมรับผิดชอบต่อชุมชน ควรสนับสนุนวิสาหกิจต่างๆ ให้โอกาสทางการตลาด องค์ความรู้ โดยการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม 3) ชุมชน (ประชาชน/ประชาคม) มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ใช้ข้อมูลชุมชน มาวิเคราะห์หาปัญหาและสาเหตุ ค้นหาทางออกนำไปทดลองปฏิบัติจริงบนฐานองค์ความรู้และศักยภาพของชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง 4) สถาบันทางสังคมอื่นๆ เช่น สถาบันทางการศึกษา สถาบันทางศาสนา และสื่อต่างๆ ควรมีส่วนในการสร้างองค์ความรู้ ปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึก สร้างค่านิยมรักถิ่นฐานบ้านเกิด และการสืบสานจารีตประเพณีในการ

พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของชาวชุมชน ในการศึกษาของวุฒิชัย สายบุญจวง (Saybunjaung, 2018: 119) ที่ศึกษาลักษณะที่บ่งชี้ถึงชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน พบว่าประกอบด้วย 1) สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชน พร้อมทั้งจะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และ 2) มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น มีศักยภาพในการพึ่งตนเอง และมีการเรียนรู้ร่วมกันอันนำมาสู่การเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้พบว่าผู้นำชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อความเข้มแข็งของชุมชน (กนกรัตน์ ดวงพิกุล และจารุพันธ์ เมธะพันธ์ Duangpikuk and Mathaphan, 2008) กล่าวคือผู้นำชุมชนที่มีความสามารถ มีความเสียสละทุ่มเททำงานเพื่อชุมชน มีทักษะในการบริหารงานชุมชน จะเป็นจุดรวมในการทำให้คนในชุมชนร่วมมือ ร่วมใจฝ่าฟันอุปสรรคไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง สอดคล้องกับการศึกษาของ มิ่งขวัญ แดงสุวรรณ (Dangsuwan, 2002: Abstract) พบว่าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนบ้านโป่ง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เข้มแข็งคือ การมีผู้นำชุมชนที่มีความซื่อสัตย์ เสียสละ วิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นที่ยอมรับของคนทั้งภายในและภายนอกชุมชน

ดังนั้นชุมชนให้เข้มแข็งจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ถ้าขาดผู้นำที่เข้มแข็ง และคนในชุมชนไม่ลงมือปฏิบัติและมีจิตสำนึกรักความเป็นชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้งทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันทางสังคมต่างๆจะต้องให้ความร่วมมือกัน นอกจากนี้ การวิจัยในครั้งนี้จึงได้นำแนวคิดของชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนองค์ประกอบชุมชนเข้มแข็งของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ตลอดจนปัจจัยในการเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนที่ได้อบรมมาข้างต้น มาเป็นแนวทางในการศึกษาครั้งนี้

อาจกล่าวได้ว่าสังคมไทยให้ความสำคัญกับการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพื่อเป็นสะพานไปสู่ความยั่งยืน อย่างไรก็ตามอุทัย ปริญญาสุทินันท์ (Pharinyasuthinun, 2018: 37) กล่าวว่าสังคมอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่มีความเป็นพลวัตสูง โดยที่ความสำเร็จ ความเข้มแข็ง และความยั่งยืนอาจดำรงได้เพียงช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น และเมื่อถึงอีกช่วงเวลาหนึ่ง ก็ไม่อาจคาดการณ์ได้ว่าความเข้มแข็งเหล่านั้นจะสามารถต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่มักจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วได้มากนักน้อยเพียงใด ดังที่จาเร็ด ไดมอนด์ (Dimond, 2009, อ้างถึงใน อุทัย ปริญญาสุทินันท์ Pharinyasuthinun, 2018: 37) อธิบายว่าแม้บางชุมชนจะเคยรุ่งเรืองหรือได้รับการยอมรับว่าเป็นชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ชุมชนเหล่านั้นก็อาจเข้าสู่ภาวะถดถอยหรือล่มสลาย หากขาดการพัฒนาหรือปรับปรุงการจัดการอย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ว่าชุมชนนั้นมีลักษณะของชุมชนเข้มแข็งอย่างไร และอะไรเป็นปัจจัยให้เกิดการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน Yamnill and McLean (2010, 2013) ได้ทำการศึกษาชุมชนลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่าการเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชุมชนลำพญาเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้มาอย่างยาวนาน และชุมชนเข้มแข็งจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าคนในชุมชนไม่ลงมือปฏิบัติและมีจิตสำนึกรักความเป็นชุมชนอย่างแท้จริงและทุกภาคส่วนต้องให้ความร่วมมือกัน นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า ชุมชนลำพญามีประวัติการก่อตั้งตลาดน้ำวัดลำพญาอย่างยาวนาน โดยกลุ่มแกนนำที่เป็นคนในชุมชน และมีการริเริ่มกระทำการต่างๆ ด้วยกลุ่มชาวบ้านเอง โดยไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการเพียง

อย่างเดียว โดยที่กลุ่มแกนนำชุมชนเป็นผู้ก่อตั้งตลาดน้ำลำพญาและเป็นคณะกรรมการของตลาดน้ำลำพญา มาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 20 ปีแล้ว โดยที่ตลาดน้ำวัดลำพญามีแนวโน้มที่จะมีความเจริญรุ่งเรืองต่อไป นอกจากนี้ชุมชน ลำพญาให้ความสำคัญกับการเรียนรู้สิ่งใหม่และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สังเกตได้จากการเข้าร่วมทำกิจกรรมกับหน่วยงานต่างๆ จนได้รับรางวัลต่างๆมากมาย อาทิเช่น 1) รางวัลดีเด่น ระดับจังหวัด (พ.ศ. 2552) ในโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งและความสุขอย่างยั่งยืน 2) รางวัลดีเด่น ระดับประเทศ (พ.ศ. 2555) ในโครงการนำร่องการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน ในฐานะชุมชนที่มีการพัฒนาการศึกษาและเรียนรู้, 3) รางวัลชนะเลิศ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในโครงการชุมชนต้นแบบลดการก่อกมลพิษ คลองกับน้ำ น้ำกับชีวิตชาวนครปฐม (พ.ศ. 2558) 4) รางวัลชนะเลิศ การประกวดแผนงานท่องเที่ยวชุมชน (พ.ศ. 2559) จัดโดยมหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม และ 5) รางวัลชมเชย จากการประกวด "ตลาดต้องชมภาคกลาง" ตามโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เชื่อมโยงการท่องเที่ยว ภายใต้แผนบูรณาการการพัฒนาพื้นที่ระดับภาคกลาง ปีงบประมาณ 2562 เป็นต้น

จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะเข้าไปศึกษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน จากคณะกรรมการผู้ก่อตั้งตลาดน้ำวัดลำพญา เพื่อศึกษาความเป็นมาของตลาดน้ำฯ แนวการดำเนินงานของตลาดน้ำฯ อันจะสะท้อนถึงความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน ตลอดจนปัจจัยที่ทำให้ชุมชนลำพญา มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ให้กับชุมชนอื่นๆ ได้เรียนรู้และพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนของ ชุมชนลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชุมชนลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนเข้มแข็งและ

ยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่านพิจารณาความเหมาะสมของประเด็นคำถาม การเก็บข้อมูลใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) คุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือเป็นผู้ก่อตั้งและคณะกรรมการตลาดน้ำวัดลำพญา โดยคณะกรรมการตลาดน้ำวัดลำพญา ทั้งหมดมี 9 คน ประกอบด้วย ประธานกรรมการบริหาร รองประธานคณะกรรมการบริหาร (จำนวน 2 คน) ผู้จัดการ กรรมการฝ่ายกฎระเบียบ กรรมการฝ่ายควบคุมร้านค้า และกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ กรรมการฝ่ายการเงิน และกรรมการฝ่ายจราจรและรักษาความปลอดภัย แต่มีผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้ก่อตั้งและคณะกรรมการตลาดน้ำ มีทั้งหมด 7 คน อีก 2 คน คือกรรมการฝ่ายการเงินและฝ่ายจราจรและรักษาความปลอดภัย เข้ามาร่วมงานเป็นกรรมการตลาดน้ำแต่ไม่ได้เป็นผู้ก่อตั้ง ดังนั้นจึงมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ทั้งหมด 7 คน โดยจะใช้หมายเลขในการอ้างอิงกรรมการแต่ละท่าน ดังนี้

กรรมการคนที่ 1 หมายถึง	ประธานกรรมการบริหาร
กรรมการคนที่ 2 หมายถึง	รองประธานคณะกรรมการบริหาร คนที่ 1
กรรมการคนที่ 3 หมายถึง	รองประธานคณะกรรมการบริหาร คนที่ 2
กรรมการคนที่ 4 หมายถึง	ผู้จัดการ
กรรมการคนที่ 5 หมายถึง	กรรมการฝ่ายกฎระเบียบ
กรรมการคนที่ 6 หมายถึง	กรรมการฝ่ายควบคุมร้านค้า
กรรมการคนที่ 7 หมายถึง	กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

วิธีการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอการรับรองจากคณะกรรมการวิจัยในคน สาขาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ดังนั้นก่อนที่ผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ ได้ชี้แจงผู้เข้าร่วมการวิจัยเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ การวิจัย เวลาที่ใช้แก่ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ทั้ง 7 คน และขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ ข้อคำถามในแบบ สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ความเป็นมาของตลาดน้ำวัดลำพญา แนวทางการดำเนินงานและพัฒนาตลาดน้ำ ผลการดำเนินการตลาดน้ำในภาพรวม เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และ ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนลำพญามีความ เข้มแข็งและยั่งยืน และสิ่งจูงใจในการเข้ามาเป็นกรรมการตลาดน้ำ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ส่วนการ วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนา

ผลการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ตลาดน้ำวัดลำพญา ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย พบผลการวิจัยดังนี้

1. ความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน ของชุมชนลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ตลาดน้ำ วัดลำพญาเป็นกรณีศึกษาของชุมชนลำพญาที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน โดยผู้วิจัย พบว่าความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน ประกอบด้วย

1.1 การรวมตัวกันของบุคคลที่หลากหลาย โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม พบว่า ตลาดน้ำวัดลำพญาจัดตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของบุคคลที่หลากหลายจาก สภาวัฒนธรรมตำบลลำพญา วัดลำพญา และชาวตำบลลำพญา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับชาวบ้าน และเกษตรกรในท้องถิ่น ให้เป็นแหล่งชุมชนสินค้าเกษตรกรรม หัตถกรรม และสินค้าพื้นเมือง และเพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้ศึกษาวิถีชีวิตของชาวบ้านด้วยบรรยากาศที่สวยงามและธรรมชาติของแม่น้ำท่าจีน ซึ่งเมื่อ พิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งพบว่า ผู้ก่อตั้งมีเป้าหมายร่วมกันและคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะ และของสมาชิกของชุมชนเป็นหลัก

1.2 มีจิตใจของการพึ่งตนเอง มีความรักท้องถิ่นและชุมชน จากการสัมภาษณ์พบว่า คณะกรรมการ ตลาดน้ำฯ ทุกคนมีความรักท้องถิ่นรักชุมชน และต้องการให้คนในชุมชนมีที่ทำกินไม่ต้องอพยพไปประกอบ อาชีพที่อื่น และมีจิตใจของการพึ่งตนเอง จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ร่วมกันก่อตั้งตลาดน้ำวัดลำพญาขึ้นมา โดยใช้

บริเวณวัดลำพญาและชายฝั่งแม่น้ำท่าจีนเป็นที่จัดตลาดน้ำมาจนถึงปัจจุบัน ตลาดน้ำวัดลำพญาจัดว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เป็นอีกทางเลือกหนึ่งของสังคม โดยในระยะเริ่มต้นมีร้านค้าประมาณ 40 ร้าน ต่อมาได้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ จนในปัจจุบันมีร้านค้าทั้งหมดมากกว่า 300 ร้านค้า เนื่องจากตลาดน้ำนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพึ่งตนเอง และส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้กับท้องถิ่น ร้อยละ 80 ของร้านค้าจึงเป็นสินค้าทางการเกษตร ที่เป็นผลผลิตมาจากสวนที่ชาวบ้านปลูกเอง มีร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่ม ขนมพื้นบ้านที่ชาวบ้านนำกลับมาฟื้นฟูและอนุรักษ์อีกครั้ง รวมทั้งมีร้านค้าเครื่องจักสาน การรวมกลุ่มของแม่บ้านตำบลลำพญาผลิตข้าวหอมมือ การนวดแผนโบราณ ฯลฯ ปัจจุบันในแต่ละวัน (เปิดเฉพาะวันเสาร์และอาทิตย์) จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาประมาณวันละ 3,000 คน เฉลี่ย 24,000-28,000 คนต่อเดือน ตลาดน้ำวัดลำพญา จึงเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างแท้จริง

1.3 มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ คณะกรรมการตลาดน้ำทุกคนให้ความเห็นว่า การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยการรับฟังความเห็นจากคนในชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมรับผิดชอบ เพราะกิจกรรมต่างๆ ต้องอาศัยความร่วมมือจากคนหลายฝ่าย ต้องทำงานประสานกันเป็นเครือข่ายกัน หากคนมีความขัดแย้งกันก็จะทำให้การดำเนินการต่างติดขัดไม่ประสบความสำเร็จ ผู้ให้สัมภาษณ์ (กรรมการคนที่ 1) กล่าวว่า “อย่างไรก็ตามการริเริ่มทำอะไรใหม่ๆ ก็ย่อมมีผู้ไม่เห็นด้วย วิธีการแก้ไขก็คือทำเป็นโครงการนำร่องขึ้นมาก่อน” และเมื่อโครงการนำร่องประสบความสำเร็จเป็นตัวอย่างเป็นตัวอย่างให้คนในชุมชนเห็นประโยชน์ ก็จะเกิดความร่วมมือและทำงานเป็นเครือข่ายกันมากขึ้น เช่น การทำหมู่บ้านโฮมสเตย์ (Homestay) เริ่มจากกรรมการตลาดน้ำ ท่านหนึ่งนำบ้านโบราณที่ซื้อมาทำเป็นประโยชน์เปิดให้คนเข้าชม และนอนพักค้างคืน ไว้บริการนักท่องเที่ยวให้เกิดความสะดวกสบาย และเห็นว่าการทำงานโฮมสเตย์ สามารถสร้างรายได้ จึงอยากให้คนอื่นมีรายได้ด้วย

“เมื่อเราทำแล้วดี ก็อยากให้ทุกบ้านเปิดจะได้สร้างรายได้ให้กับชุมชน จึงเรียกคนในตลาดมาประชุมกันเพื่อทำโครงการหมู่บ้านโฮมสเตย์ และให้คนออกความคิดเห็นว่าอยากให้ท้องถิ่น หมู่บ้านเราเป็นอย่างไร” (กรรมการคนที่ 2)

ปัจจุบันชุมชนลำพญาเปิดเป็นหมู่บ้านโฮมสเตย์ ทำให้เกิดประโยชน์ทางบวกเพิ่มขึ้น สามารถรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ที่อยากเข้ามาศึกษาดูงานวิถีชีวิตชุมชน วัฒนธรรม และภูมิปัญญา และก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันของชุมชนด้วย

1.4 มีการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนลำพญาเป็นจุดเด่นของตลาดน้ำ ที่มีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง มีการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาทำเป็นกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ เพื่อรองรับความต้องการและดึงดูดนักท่องเที่ยวในตลาดน้ำ จากการสัมภาษณ์พบว่ากิจกรรม

ต่างๆของชุมชนมีความเกี่ยวข้องกัน ทุกส่วนมีการทำงานกันเป็นเครือข่าย ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก และประสานกันอย่างเป็นระบบ เอื้ออำนวยให้การทำกิจกรรมประสบความสำเร็จ กรรมการคนที่ 3 อธิบายว่า

“ในชุมชนของเรามีเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้าน งานฝีมือ งานจักสาน แพลงเกษตร ซึ่งสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ดังนั้นเวลาเรารับการท่องเที่ยวแบบหมู่คณะหรือศึกษาดูงาน ทุกส่วนสามารถเสริมกันได้อย่างดี เช่น ที่“กุลนที home stay” รับกลุ่มนักศึกษา นักเรียนเข้ามาพัก และต้องการจะเสริมในเรื่องการศึกษาดูงานเราก็มี Package ภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างเช่น ทำขนม ทำผ้าบาติก จักสาน เชิงภูมิปัญญา มาสาธิต แล้วขายผลิตภัณฑ์ต่างๆ ทำให้ชาวบ้านก็มีรายได้ในส่วนของภูมิปัญญา ในส่วนของอาหารพื้นบ้านและงานฝีมือต่างๆ เช่น ในส่วนของแปลงผักอินทรีย์ ผักปลอดสารปลูกทานตะวัน ก็สามารถเป็นกิจกรรมที่สาธิตได้” (กรรมการคนที่ 3)

1.5 ชุมชนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จากการสัมภาษณ์พบว่า คณะกรรมการตลาดน้ำฯ ทุกคนสนใจที่จะเข้าร่วมอบรมและสัมมนากับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก และมีความพยายามในการสร้างเครือข่ายจากการอบรม/สัมมนา และแสวงหาแนวทางที่จะให้ตลาดน้ำฯมีความเจริญอย่างยั่งยืน เมื่อมีการเข้าร่วมประกวดในโครงการต่างๆ ชุมชนจะให้ความสำคัญกับการลงมือการปฏิบัติจริง การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตัวอย่างรางวัลที่ชุมชนลำพญาได้รับ เช่น รางวัลดีเด่น ระดับจังหวัด (พ.ศ. 2552) ในโครงการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชน เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งและความสุขอย่างยั่งยืน รางวัลดีเด่น ระดับประเทศ (พ.ศ. 2555) ในโครงการนำร่องการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมขององค์กรในชุมชน ในฐานะชุมชนที่มีการพัฒนาการศึกษาและเรียนรู้ รางวัลชนะเลิศ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ในโครงการชุมชนต้นแบบลดการก่อกมลพิษ คลองกับน้ำ น้ำกับชีวิตชาวนครปฐม (พ.ศ. 2558) และล่าสุด ชุมชนลำพญาได้รับรางวัลชมเชย จากการประกวด “ตลาดต้องชมภาคกลาง” ตามโครงการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ภายใต้แผนบูรณาการการพัฒนาพื้นที่ระดับภาคกลาง ปีงบประมาณ 2562 เป็นต้น จะเห็นได้ว่าชุมชนลำพญาให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ โดยการเข้าร่วมโครงการประกวดกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนและองค์ความรู้ที่อยู่ตลอดเวลา การเรียนรู้จากการทำสิ่งใหม่ๆจากการปฏิบัติอย่างจริง ทำให้มีผลงานเชิงประจักษ์และได้รับรางวัลต่างๆอย่างต่อเนื่อง และจากการสัมภาษณ์ พบว่าคณะกรรมการตลาดน้ำฯ เล็งเห็นความสำคัญของการแข่งขันทางธุรกิจมากขึ้น จึงต้องมีการแสวงหาความรู้ วิเคราะห์สถานการณ์ และเรียนรู้เพื่อแข่งขันกับตลาดน้ำอื่นๆได้ และพบว่าชุมชนลำพญา มีแผนงานในอนาคต เพื่อสามารถตอบสนองความต้องการและดึงดูดนักท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เช่น การเปิดตลาดน้ำยามเย็น การเปิดตลาดน้ำสองฝั่งคลอง

“อยากเปิดตลาดน้ำยามเย็น, หากเปิดก่อนคนอื่นจะได้เปรียบ เหมือนนักมวยขึ้นเวทีแล้วชกก่อน ยังไงก็ได้เปรียบ ทำก่อนเจ็มน้อย และอยากขยายตลาดน้ำเป็นทั้งสองฝั่งคลอง แต่ต้องคิดว่าให้ดีกว่าทำอะไร จึงทำให้นักท่องเที่ยวมาแวะเที่ยวเราก่อน เราจะได้เงินเขาก่อน ถ้าแวะเราเป็นที่สุดท้ายหมดเงิน ไม่ได้ประโยชน์” (กรรมการคนที่ 4)

1.6 มีการสืบทอดให้คนรุ่นใหม่ดำเนินการตามเจตนารมย์ จากการสัมภาษณ์พบว่าคณะกรรมการตลาดน้ำฯ มีการเตรียมการสืบทอดให้คนในชุมชนลำพญา (คนรุ่นใหม่) ได้สืบทอดตลาดน้ำฯตามเจตนารมย์เดิมของตลาดน้ำวัดลำพญา ซึ่งปัจจุบันประธานคณะกรรมการฯ กล่าวว่าได้มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง และวางระบบงานและระบบบริหารจัดการไว้เป็นอย่างดีแล้ว การส่งต่อและให้คนรุ่นใหม่สืบทอดตลาดน้ำฯ ก็เพื่อให้เป็นหลักและเป็นที่พักของชุมชนลำพญาได้ เพราะประโยชน์ของตลาดน้ำ คือสามารถสร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนลำพญาได้ต่อไปในอนาคต สิ่งที่คุณกรรมการตลาดน้ำฯ พยายามทำขณะนี้คือ หากคนในพื้นที่ที่มีความรู้ มีความสามารถ เป็นคนดีรักท้องถิ่น มีศักยภาพการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ตลอดจนมีความคิดสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาและปรับปรุงตลาดน้ำวัดลำพญาและชุมชนต่อไปได้ในอนาคต เพื่อที่จะสามารถแข่งขันต่อสู้กับโลกภายนอก และเพื่อรักษากลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าของตลาดน้ำไว้ให้ได้

“เรื่องของตลาดกับเรื่องของระบบต่างๆ ได้ถูกวางไว้หมดแล้ว ไม่กังวลใจ , แต่กังวลใจ คือจะทำอย่างไรให้ตลาดมันยั่งยืน ให้มีนักท่องเที่ยวคงปริมาณหรือมากขึ้นกว่าเดิม ไม่น้อยลงและยืนหยัดอยู่ได้ เพราะตรงนี้เป็นปัจจัยที่ยากมากเพราะมันเกิดการแข่งขันสูงเลยต้องดูเรื่องภาพโดยรวมว่าควรมีกิจกรรมอะไร ที่มารองรับเพิ่มเติมเพื่อที่จะต่อสู้กับคู่แข่งได้ ซึ่งปัจจัยภายนอกค่อนข้างเป็นปัจจัยที่ยากและลำบาก, ถ้าเป็นปัจจัยภายในเราควบคุมแก้ไขได้ทั้งหมด, แต่ถ้าระบบทุกอย่างดีหมด แต่ตลาดไม่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเอาไว้ได้ หรือมีนักท่องเที่ยวลดลง ตลาดน้ำฯ จะไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้ ซึ่งตรงนี้นั้นเป็นเรื่องที่หนักใจที่ต้องต่อสู้กับภายนอกให้อยู่ให้ได้” (กรรมการคนที่ 1)

ผลจากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนลำพญา ประกอบด้วย 1) การรวมตัวกันของบุคคลที่หลากหลาย โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม 2) มีจิตใจของการพึ่งตนเอง และมีสำนึกรักท้องถิ่นและชุมชน 3) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ 4) มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ 5) ชุมชนให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ และมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง, และ 6) มีการสืบทอดให้คนรุ่นใหม่ดำเนินการตามเจตนารมย์ และในส่วนต่อไปจะได้นำเสนอผลการสัมภาษณ์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

2. ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนจากการสัมภาษณ์คณะกรรมการตลาดน้ำลำพญา พบปัจจัยที่ทำให้ชุมชนลำพญา เป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนได้แก่

2.1 การมีผู้นำชุมชนที่เสียสละและเอาธุระกับกิจการของชุมชน จากการสัมภาษณ์ พบว่ากรรมการตลาดน้ำลำพญา ทำงานด้วยความทุ่มเทเสียสละ ความรักที่ท้องถิ่นชุมชนบ้านเกิด และเห็นแก่ประโยชน์ของส่วนรวม จึงทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชนลำพญาประสบความสำเร็จ และคงอยู่มาเป็นระยะเวลายาวนาน สิ่งต่างๆที่ได้กระทำมาก่อนให้เกิดความภาคภูมิใจและมีความผูกพันกับตลาดน้ำมาจนถึงปัจจุบัน มีความสุขกับงานที่ตนเองทำ แม้ว่าตนเองจะเหนื่อยและท้อแท้เจออุปสรรคมากมายก็ตาม ก็ยังคงทำงานเหมือนเดิม กรรมการท่านหนึ่งกล่าวถึงความผูกพันกับการทำงานเพื่อตลาดน้ำฯ ที่แสดงถึงความเสียสละ และการอุทิศตัวเพื่อประโยชน์ของชุมชนว่า

“เราทำงานมา 19 ปีด้วยความตั้งใจดี เราอยากส่งต่อให้คนอื่นทำบ้าง แต่ต้องหาคนที่รักในชุมชนและรักที่จะทำงานแบบนี้ก่อน ถ้าคนจะมาทำเพื่อให้ได้เงินเดือนตอบแทน ก็จะทำไม่ได้ เพราะมันมีส่วนที่ไม่ได้อะไรและต้องเสียสละ งานส่วนตัวก็มี บางครั้งไม่ว่างแต่เมื่อเป็นงานส่วนรวม ก็ต้องปลีกเวลาไป” (กรรมการคนที่ 2)

2.2 การได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการตลาดน้ำฯ มีหน้าที่เป็นตัวแทนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน มีการทำงานประสานกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และคอยรับฟังความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาต่างๆของชุมชน เพื่อให้กิจการต่างๆ ของชุมชนดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย และจากการสัมภาษณ์พบว่าการประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นและประชุมปรึกษาหารือบ่อยครั้ง ทำให้เกิดการวางแผนการทำงาน การดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชนมากขึ้น ส่งผลดีในการพัฒนาปรับปรุงชุมชนลำพญา ทำให้เกิดความเป็นรูปธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน ทำให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีการปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตามกฎตามระเบียบ ตลอดจนจนสามารถควบคุมและบริหารจัดการชุมชนลำพญาได้ง่ายและสะดวกมากขึ้น แม้ว่าคณะกรรมการจะต้องเจอกับอุปสรรคในการจัดการประชุมมากเพียงใดก็ตามแต่ก็ยังคงผลักดันให้มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ เพราะเป็นช่องทางในการสื่อสารที่ทำให้เกิดความร่วมมือจากหลายฝ่ายได้

“แนวทางการขอความร่วมมือจากชุมชน เช่น มีการจัดประชุมปรึกษาหารือกันเป็นประจำ เราประชุมทุกเดือนเพื่อแจ้งข่าวสารว่าส่วนไหนที่เขาทำดีแล้ว ให้เขารักษาไว้ ส่วนไหนที่ควรพัฒนาปรับปรุงเราก็แก้ไขปรับปรุงกันไป” (กรรมการคนที่ 1)

2.3 ผู้ปฏิบัติงานมีศักยภาพสูง และมีความเสียสละทำงานเพื่อชุมชน ผู้ปฏิบัติงานของตลาดน้ำเป็นผู้มีศักยภาพสูง คือมีความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบ คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ทำให้การดำเนินงานของตลาดน้ำสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดี การดำเนินการต่างๆ ของชุมชนใช้วิธีมอบหมายงานและมอบอำนาจให้ผู้ปฏิบัติงานไปดำเนินการได้อย่างเต็มที่ โดยมีหลักการทำงานคือ “ทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย” และมีตัวอย่างที่เกิดขึ้นจริงจากการจัดการงานการปั่นจักรยานชุมชนลำพญา โดยใช้ทีมงานดำเนินกิจกรรมจำนวนน้อย เนื่องจากเป็นผู้มีศักยภาพสูง เพราะเป็นการมอบอำนาจแบบเบ็ดเสร็จ

“การจัดงานปั่นจักรยาน มีคนร่วมงานประมาณ 1,000 คน ประชานฯ ได้มอบหมายคนหนึ่งคนดูเรื่องงานเส้นทางและการจราจรทั้งหมด ว่าจะวิ่งตรงไหน จอดตรงไหน โดยไม่ต้องมาถามอีก อีกหนึ่งคนดูเรื่องประชาสัมพันธ์เรื่องบัตร เรื่องตั๋ว เรื่องคนมาลงทะเบียน เขาก็ไปทำเองเสร็จหมด เป็นต้น สรุปงานปั่นจักรยาน 1000 คน มีคนดูแลงานทั้งหมดห้าคน ห้าคนนี่จัดงานใหญ่ได้ ถ้าเป็นทีอื่น 50 คน ยังไม่พอเลย เป็นเพราะเรามีคนปฏิบัติงานที่มีศักยภาพสูง คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ทำให้การทำงานสนุก และการทำงานเข้ากันได้ดีมาก” (กรรมการคนที่ 4)

2.4 การได้รับการสนับสนุนจากนโยบายรัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ จากการสัมภาษณ์พบว่าตลาดน้ำวัดลำพญามีกิจกรรมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนให้มีโครงการต่างๆ มาลงที่ตลาดน้ำมากขึ้น เช่น นโยบายท่องเที่ยววิถีไทย การสนับสนุนสินค้า OTOP เป็นต้น โดยกิจกรรมที่คณะกรรมการฯ ดำเนินการอยู่สามารถสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลได้ทันที สะท้อนว่าชุมชนลำพญามีความพร้อมและต้นทุนที่ติดอยู่แล้ว ประธานคณะกรรมการตลาดน้ำฯ กล่าวว่า เวลาที่รัฐบาลมีนโยบาย โครงการต่างๆ ก็จะมาลงที่นี้เป็นแห่งแรกๆ และในปีที่ตลาดน้ำวัดลำพญา ได้รับรางวัลชมเชย ในโครงการตลาดต้องชมในระดับภาคกลางด้วย ซึ่งแสดงถึงความพร้อมและความมีศักยภาพของตลาดน้ำวัดลำพญาได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตามคณะกรรมการตลาดน้ำฯ คาดหวังให้หน่วยงานภาครัฐ และท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมให้มากกว่านี้ โดยกรรมการคนที่ 1 กล่าวว่า “เรื่องตลาดน้ำ ถ้าท้องถิ่นเข้ามาดูแลตั้งแต่ต้น การพัฒนาคงมีมากกว่านี้เยอะ เพราะภาครัฐมีเครื่องมือเครื่องมือ นอกจากนั้นจะทำให้คนทำงานมีกำลังกำลังใจหายเหนื่อย ที่จะสู้โดยอิสระ” แต่อย่างไรก็ตามคณะกรรมการทุกคนมีความเห็นว่า “ชุมชนควรจะเป็นหลักในการพัฒนา ส่วนภาครัฐการเมืองท้องถิ่น และภาคส่วนต่างๆ ควรทำหน้าที่สนับสนุน”

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่าความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนลำพญา สามารถสะท้อนจากแนวทางการดำเนินงานของตลาดน้ำลำพญาได้เป็นอย่างดี โดยพบว่าความเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนลำพญาประกอบด้วย 1) การรวมตัวกันของบุคคลที่หลากหลาย โดยมีเป้าหมายเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

2) มีจิตใจของการพึ่งตนเอง และมีสำนึกรักท้องถิ่นและชุมชน 3) มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ 4) มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ 5) ชุมชนให้ความสำคัญการเรียนรู้ และมีการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง และ 6) มีการสืบทอดให้คนรุ่นใหม่ดำเนินการตามเจตนารมณ์ ซึ่งจากผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วุฒิชัย สายบุญจวง (Saybunjaung, 2018) ที่พบว่า คนในชุมชน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ การที่ชุมชนจะเข้มแข็งได้ สมาชิกในชุมชนต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและรวมกลุ่มกัน ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเอง และประชาชนต้องมีส่วนร่วมกันอย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมลงมือปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน ชุมชนลำพญามีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเอง และให้ความสำคัญกับนำทรัพยากรในท้องถิ่น มาทำให้เกิดรายได้ มีการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ในการก่อตั้งตลาดน้ำวัดลำพญา มีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์สาเหตุ วางแผน และแก้ไขปรับปรุงตลาดน้ำฯ อยู่ตลอดเวลา และมีความสนใจที่จะแสวงหาความรู้ใหม่ๆ โดยการเข้าร่วมอบรม สัมมนาเข้าประกวดในโครงการต่างๆ สิ่งเหล่านี้เป็นการเปิดโลกทัศน์ มุมมองใหม่ๆ ให้กับสมาชิกในชุมชนทำให้เกิดการเรียนรู้และรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การคิดสร้างสรรค์ การกิจกรรมใหม่ๆ เช่น การจัดทำโฮมสเตร์ และการทำแพ็กเกจภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่นำไปสู่การสร้างรายได้ให้กับชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการดำเนินการบนพื้นฐานของการพัฒนาอย่างองค์รวมให้มีความสมดุลอย่างรอบด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ลักษณะความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนลำพญา มีความสอดคล้องกับลักษณะองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย คือ มีบุคคลหลากหลายที่รวมตัวกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน และยึดโยงเกาะเกี่ยวด้วยผลประโยชน์สาธารณะและของสมาชิก มีจิตใจของการพึ่งตนเอง และมีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ มีการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ มีการจัดทำกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีการเสริมสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายของชุมชนสืบทอดกันไป (กนกรัตน์ ดวงพิกุล และจารุภรณ์ เมระพันธ์ Duangpikuk and Mathaphan, 2008: 260)

ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งและยั่งยืน พบว่า 1) การมีผู้นำชุมชนที่เสียสละและเอาธุระกับกิจการของชุมชน 2) การได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง 3) ผู้ปฏิบัติงานมีศักยภาพสูง และมีความเสียสละทำงานเพื่อชุมชน และ 4) การได้รับการสนับสนุนจากนโยบายรัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ เป็นปัจจัยที่ทำให้ชุมชนลำพญา มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยเฉพาะปัจจัยด้านผู้นำชุมชนที่เสียสละทำงานเพื่อชุมชน เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนลำพญา มีความเข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี (Wasee, 2018: 1) ที่เรียกผู้นำชุมชนลักษณะนี้ว่า “ผู้นำตามธรรมชาติ” และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของนักวิชาการหลายท่าน ที่พบว่าผู้นำชุมชนที่มีความเสียสละ และมีความรอบรู้ทันต่อเหตุการณ์เป็นผู้ประสานงานที่ดี มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาหมู่บ้าน มีบทบาทที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้เกิดขึ้นในชุมชน (จุฑามณี แก้วทองโพน ทรงพล โชติคเวกุล ปัญญา คล้ายเดช และคณะ Kaewponthong, Chotikavatchagul, Klaydesh, et al., 2018; สุปราณี จันทร์ส่ง บุญทัน ดอกไธสง สอาด บรรณเจติฤทธิ์ และ

คณะ Chansong, Dockthaisong, Banchirdrit, et al., 2015; กนกรัตน์ ดวงพิกุล และจากรุจน์ เมธะพันธ์ Duangpikuk and Mathaphan, 2008)

และจากการศึกษาชุมชนลำพญาในครั้งนี้ พบว่า องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และนโยบายของภาครัฐในทุกกระดับ มีบทบาทสำคัญในการเติมเต็มและส่งผลต่อความเข้มแข็งและยั่งยืนของชุมชนลำพญาสอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฬามณี แก้วโพนทอง ทรงพล โชติกเวชกุล ปัญญา คล้ายเดช และคณะ (Kaewponthong, Chotikavatchagul, Klaydesh, et al., 2018: Abstract) ที่สังเคราะห์ว่า มี 4 เหตุผลที่จะทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน คือ 1) ชุมชนต้องรักตัวเองให้เป็นและประชาชนทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์หาเหตุผลเมื่อชุมชนเผชิญกับปัญหา 2) รัฐบาลไม่ว่าจะเป็นส่วนกลางหรือส่วนท้องถิ่น จะต้องให้การช่วยเหลือสนับสนุนชุมชน 3) องค์กรเอกชน จะต้องให้ความช่วยเหลือในด้าน CSR และ 4) สถาบันทางสังคมไม่ว่าจะเป็นองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันการศึกษา/นักวิชาการ สถาบันทางศาสนา และสื่อต่างๆ มีส่วนในการพัฒนาชุมชนให้เป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

นอกจากนี้จากการที่ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน ผ่านการดำเนินงานของตลาดน้ำลำพญาพบผลกระทบที่น่าสนใจในเรื่องคุณลักษณะของผู้นำชุมชนที่เป็นคณะกรรมการตลาดน้ำในเรื่องความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการต่อยอดจากทรัพยากรในท้องถิ่นและภูมิปัญญาพื้นบ้าน คุณลักษณะเหล่านี้มีความสำคัญและสอดคล้องกับแนวคิดประเทศไทย 4.0 ที่เน้นการสร้างรายได้เปรียบในการแข่งขันด้วยความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรม และการท่องเที่ยวอยู่ในกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ วัฒนธรรม และบริการที่เป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักที่รัฐบาลต้องการพัฒนา ภัคดี รัตนมูขัย (Rathanamook, 2018: 248) ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจจะทำการศึกษาต่อไปว่าคุณลักษณะเหล่านี้มีกระบวนการปลูกฝังและพัฒนาอย่างไรเพื่อประโยชน์ในการขับเคลื่อนนโยบายชุมชนเข้มแข็งและสร้างผู้นำชุมชนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ผลจากการวิจัยพบว่าชุมชนลำพญา เป็นตัวอย่างของชุมชนที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้โดยไม่ต้องรอความช่วยเหลือจากภายนอกจึงเป็นตัวอย่างที่ดีในทางปฏิบัติของการเป็นชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน จึงควรมีจัดทำสื่อเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ชุมชนอื่นๆ สามารถเข้าไปเรียนรู้และสามารถถึงได้ง่าย
2. แม้ผลการวิจัยจะพบว่านโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนให้มีโครงการต่างๆ มาลงที่ตลาดน้ำฯ มีมากขึ้น เช่น นโยบายท่องเที่ยววิถีไทย การสนับสนุนสินค้า OTOP เป็นต้น แต่ยังคงพบว่าชุมชนลำพญายังขาดการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในท้องถิ่นเองเช่น เทศบาล หรือหน่วยงานในท้องถิ่น เป็นต้น ในการสนับสนุนด้านงบประมาณ และการจัดหาสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ซึ่งหากปราศจากการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ การจัดการตลาดน้ำฯ ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ย่อมเป็นไปได้โดยยาก
3. สถาบันทางการศึกษาในท้องถิ่น ภาคเอกชน รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ควรเข้ามาสนับสนุนชุมชนลำพญา ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องสร้างองค์ความรู้ การแสวงหาเครือข่าย และสนับสนุนด้านงบประมาณ ก็จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนลำพญา เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

4. เนื่องจากการสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ตามเงื่อนไขและกระบวนการนำไปสู่ความเข้มแข็งและยั่งยืนของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกัน จึงควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ โดยเลือกพื้นที่ศึกษาในชุมชนที่มีการรวมตัวกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นกรณีศึกษาที่เหมาะสมต่อไป

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากเงินร้อยละ 3 ของภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

References

- Chansong, S., Dockthaisong, B., Banchirdrit, S., Sriharan, B. (2015). "The Development of Social Capital to Establish a Strong Community". **VRU Research and Development Journal Humanities and Social Sciences** 10(3) 273-283. (in Thai)
- Dangsuwan, M. (2002). **Process of Strengthening Ban Pong Community of San Sai District, Chiang Mai Province**. Master of Education Thesis Program in Health Promotion Graduate School Chiang Mai University. (in Thai)
- Duangpikuk, K. and Mathaphan, J. (2008). **The Study of the Community Strength Ban Muangmai Nan Province**. International Conference on Management Science, Innovation, and Technology 2015. Faculty of Management Science, Suan Sunandha University . [Online]. Retrieved July 2 , 2019, from [http://www.lcmsit.ssrุ.ac.th](http://www.lcmsit.ssrु.ac.th). (in Thai)
- Jindawatana, A. (2018). **Social Revolution by Supporting Community Strength**. [Online]. Retrieved July 3, 2019, from <http://www.thaihealth.or.th>.
- Jungvutivat, N. (2007). **Community Development Concept**. Bangkok: Department of Community Development. (in Thai)
- Kaewponthong, J., Chotikavatchagul, C., Klaydesh, P., and Chamkorm, S. (2018). "Community Management for Sustainability". **Dhammathas Academic Journal** 18(1): 263-273. (in Thai)
- Pharinyasuthinun, A. (2018). **Community Management**. Bangkok : Chulalongkorn University Press. (in Thai)
- Rathanamook, P. (2018). **Thailand 4.0: Is it the Answer of Thailand?**. Bangkok : Phanyachon Press.

- Saybunjaung, W. (2018). “Community Perspective on the Idea of Community Empowerment, A Case Study of Ban Playklong Bang Pho Nuea, Moo 3 Bang Pho Nuea, Sam Khok District, Pathum Thani Province”. **Valaya Alongkorn Review (Humanities and Social Science)** 8(1): 119-129. (in Thai)
- Wasee, P. (2018). **Community Strength: A Main Strategy for Developing Thailand**. [Online]. Retrieved July 3, 2019, from Downloads/%E0%B8%8A%E0%B8%B8%E0%B8%A1%E0%B8E0%B8.
- World Comission on Environment and Development. (1987). **Our Common Future**. Oxford : Oxford University Press.
- Yamnil, S. & G.N. McLean. (2010). “ Knowledge Management in a Community Setting Using Action Research : A case Study of Lumpaya Community, Nakhon-Pathom Province, Thailand”. **Human Resource Development International** 13(5): 541-556.
- _____. (2013). “ A Follow-up of Village Development at Lumpaya Village, Thailand : Can Change Processes Initiated Through Action Research be Sustained?”. **Human Resource Development International** 16(2): 151-168.